

Rapport 2010:76

Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll

Bergvärmeinstallation på Nykils kyrkogård

Nykil 3:1
Nykils socken
Linköpings kommun
Östergötlands län

Olle Hörfors

Bergvärmeinstallation på Nykils kyrkogård

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning.	4
Syfte	6
Metod och dokumentation	6
Resultat	6
Referenser	6
Tekniska uppgifter.	7

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

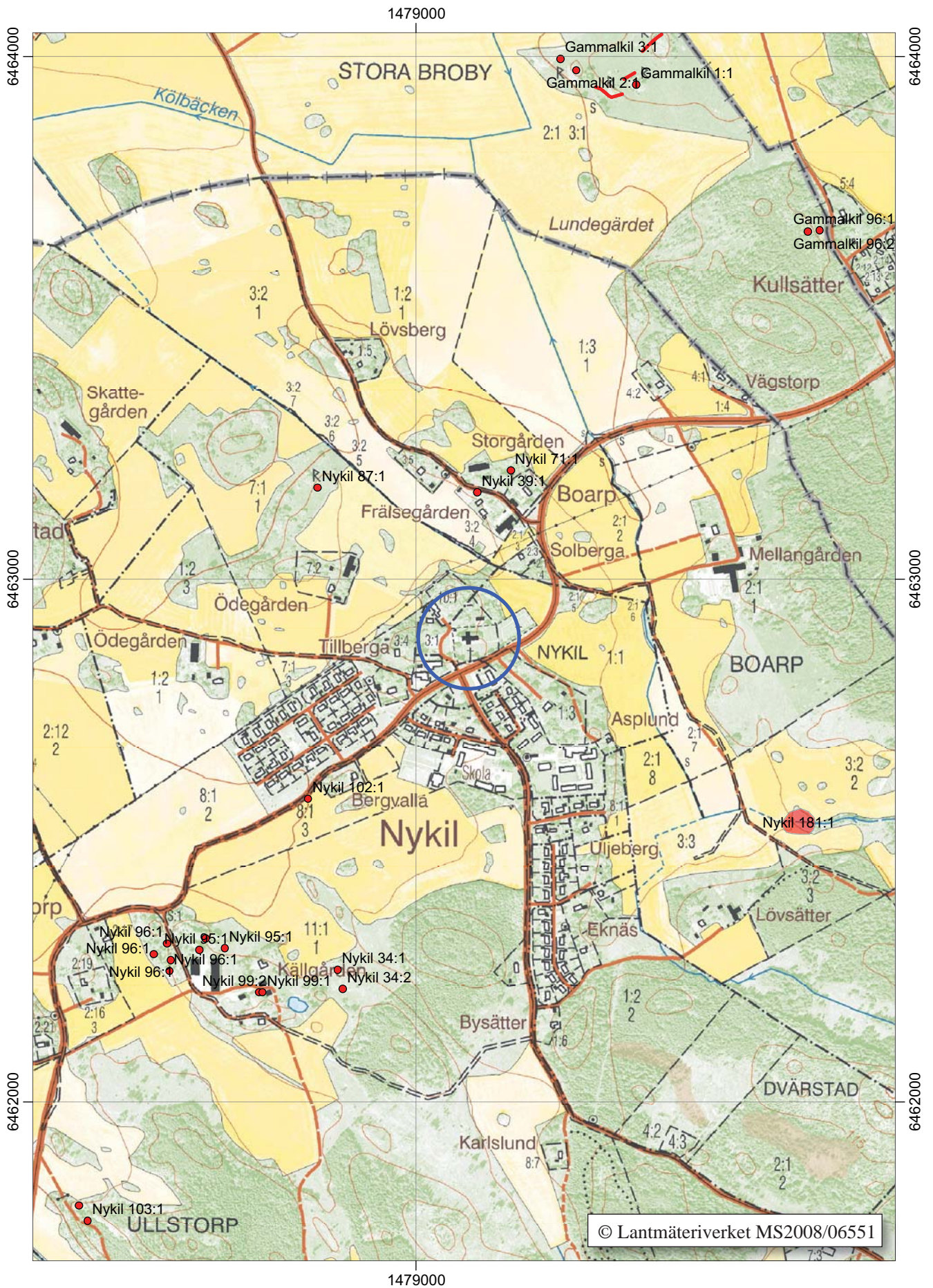
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

Sammanfattning

Efter tillstånd från Länsstyrelsen Östergötland genomförde Östergötlands länsmuseum i november 2008 en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll på Nykils kyrkogård. Orsaken var att bergvärme skulle installeras.

Två borrhål borrades nord och nordväst om kyrkans torn. Dessa anslöts sedan via ett 0,7 m djupt och 0,5 m brett schakt till kyrkan. Ingenting av arkeologiskt intresse framkom.

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. På fastighetskartan syns tydligt hur Nykils samhälle ligger i brytpunkten mellan slätt i norr och skogsbygd i söder. Skala 1:10 000.

Inledning

Efter tillstånd från Länsstyrelsen Östergötland genomförde Östergötlands länsmuseum i november 2008 en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll på Nykils kyrkogård. Orsaken var att bergvärme skulle installeras. Uppdragsgivare var Nykils kyrkliga samfällighet, som svarade för de arkeologiska kostnaderna. Antikvariskt ansvarig Anders Lundberg, fältarbetet utfördes av Anna Börjesson medan Olle Hörfors svarade för rapporten.

Områdesbeskrivning

Nykils socken är belägen ca 15 kilometer sydväst om Linköping i slättbygdens randzon mot skogsbygden i söder. Socken är medeltida och omnämns 1346 i en handling utfärdad den 22/12 på Vinäs, numera Duseborg i samma sn som ”.....domini johannis curate in nyakyl.....” eller herr Johannes kyrkoherde i Nykil. I handlingen säljer Magnus Ragvaldsson för 100 mark penningar sin kvarn i Alviken med tomt (Nykils socken, Valkebo härad) till Lars Dansson. Sigillanter är Karl Bengtsson, Ulf Filipsson, Bengt Filipsson, herr Johannes, kyrkoherde i Nykil, samt

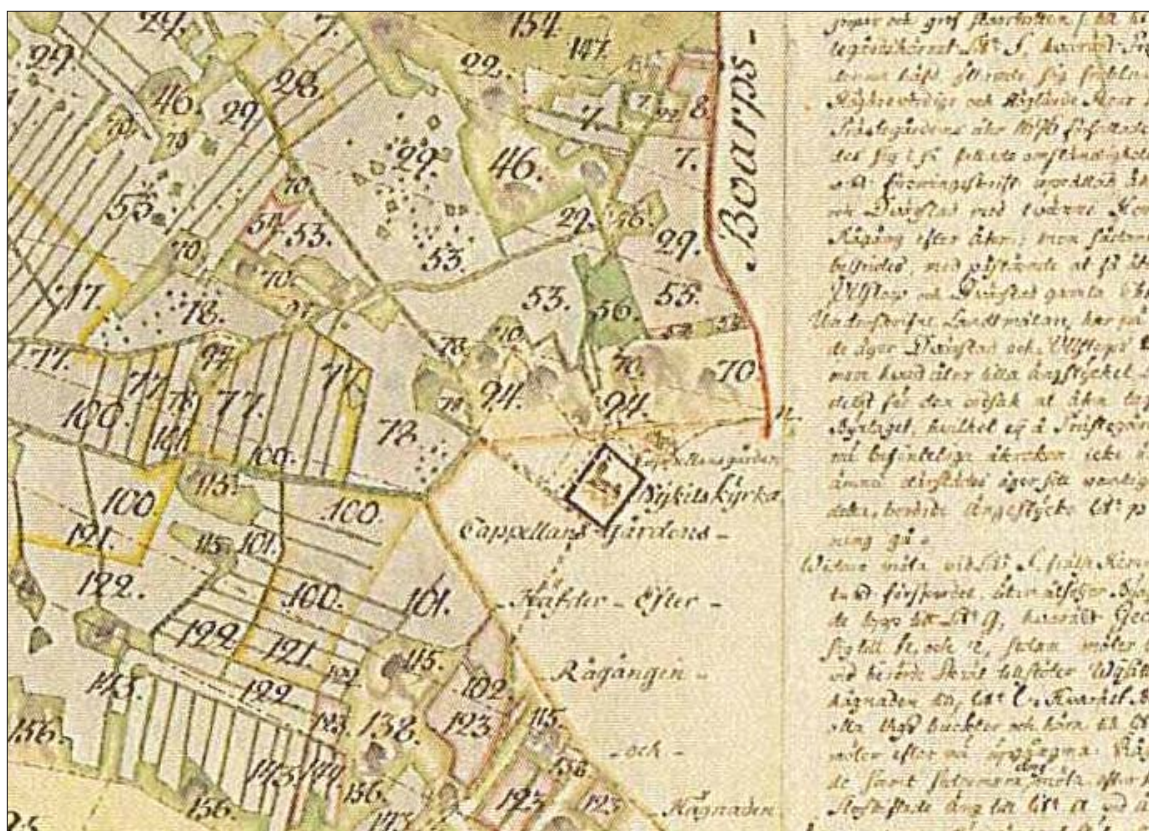
utfärdaren. Namnet Nya Kyl eller Nya Kil är en särskiljning av namnet från grannsocknen Gammalkil som säkert är modersocknen.

I socknens norra del, som domineras av slättbygd, har jordbruk varit den dominerande näringen, medan skogsbruket varit huvudnäring i den skogrika södra delen. Under 1700-talet nybildades Ulrika socken i den södra delen av vad som fram till dess varit Nykils socken.

Avknopningen av först Nykil och sedan Ulrika talar för att bygden under medeltiden och fram till 1700 och 1800-talen var nykoloniseringsbygd stadd i stark tillväxt.

Bland Nykils större gårdar kan Åserum och Tuna nämnas. De så kallade Tunanamnen anses ha viss anknytning till sakrala platser, ofta av central karaktär.

Kyrkan är uppförd på en plats där ägorna till de historiska byarna Dvärstad, Ullstorp och Boarp möts. Ingenting tyder på att kyrkan etablerats på en enskild gårds mark eller inom en befintlig by. Inga jordbruksenheter med namnet Nykil kan heller beläggas under medeltiden och kan med ett undantag inte heller beläggas i historisk tid. Undantaget utgörs av vad som i äldre kartmaterial benämns som ”Cappel-lagården” vars tillhörande marker utgjorde en mindre

Figur 3. Utsnitt ur storskifte-karta över Dvärstad och Ullstorp upprättad 1770 (Faxell 1770). Visande Cappellansgårdens område i gränsen mellan dessa byar och Boarp.

ö på omgivande byars marker. Inom denna ö är också kyrkan och kyrkogården belägna och här har också kyrkobyn eller samhället Nykil senare huvudsakligen växt fram.

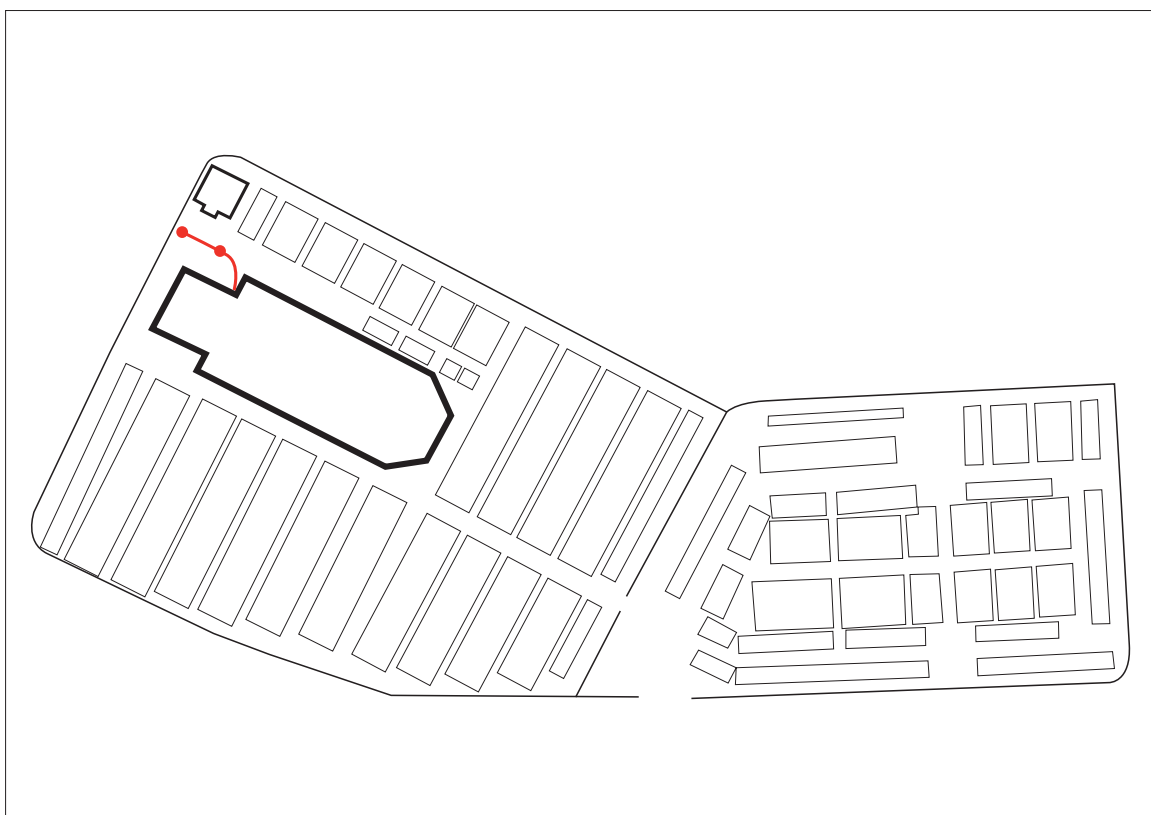
Genom skriftligt källmaterial är det känt att kyrkoherden i Nykil år 1528 genom köp förvärvade gården Näs i grannsocknen Gammalkil. Denna gård som under medeltiden tycks ha varit en ensamgård av fräl-senatur, byter socken då den blir prästgård i Nykil. I kartmaterialet fram till ca 1800 är "Cappellansgården" belägen strax norr om kyrkan. På häradskartan från 1868-77 är detta gårdsläge borta och istället återfinns komministerbostället på platsen för nuvarande prästgård som är uppförd ca 1940.

Nykil är idag ett mindre samhälle med stor andel villabebyggelse. Orten har fortfarande egen grundskola och fungerande livsmedelsaffär

Kyrkan i Nykil uppfördes ursprungligen under 1200-talet, men dess tidiga byggnadshistoria är inte klarlagd. Tornets nuvarande utformning härrör från 1760-talet och är utförd av byggmästare Petter Frimodig. Kyrkklockorna fanns tidigare i en fristående klockstapel på kyrkogården. Ett nytt långhus uppfördes mellan åren 1783-1786 intill det befintliga tornet efter ritningar av stiftsbyggmästare Casper Seurling.

Kyrkan fick ett rektangulärt långhus med rakslutet korparti och en bakomliggande tresidig sakristia. Exteriören har en tidstypisk utformning med putsade fasader, symmetriskt placerade fönsteröppningar och ett sadeltak som är valmat i öster. Samtliga takfall var ursprungligen spånklädda, men långhuset försågs vid en renovering 1900-1901 med tegelpannor. Huvudingången är via tornet i väster, men en ingång finns även centralt på södra långhusväggen. Interiören präglas av byggnadstidens ideal med ett ljust och luftigt kyrkorum, med en ovanlig men tidstypisk färgsättning i svart och guld.

Kyrkogården har sedan medeltiden vuxit fram runt den medeltida kyrkan. Den äldre kyrkogården utvidgades under 1954 med en nyare del i öster. Flygfoton från 1950 och 1966 visar på en uppvuxen trädkrans. Den omges av en stenmur mot landsvägen i söder och av en cypresshäck mot norr. I väster saknas inhägnad och kyrkans västingång vänder sig mot en asfalterad plan. En rektifiering av äldre kartmaterial visar att kyrkogården sannolikt blivit utvidgad mot öster redan för 1954. Begränsningarna mot norr, söder och väster bedöms vara ursprungliga och tidigare kartor visar att bogårdsmur också funnits i väster.

Figur 4. Schaktplan med ungefärlig placering av schakt och borrhål (rött).

2005 genomförde Östergötlands länsmuseum en kulturhistorisk inventering av Nykils kyrkogård (Morgansdotter 2005) på uppdrag av Linköpings stift

En tidigare arkeologisk förundersökning av kyrkogården utfördes 1995 i samband med nyinstallation av VA- och elledningar. (Lindeblad 1995) Två schakt grävdes, ett från församlingshemmet in mot kyrkans torn, ett som ett stickschakt från det första schaktet och ut till bårhusets sydöstra hörn. Schaktbredden varierade mellan 0,5 och 0,8 m och djupet var 0,5-1,8 m. Den orörda marken bestod av lera och vid kyrkan berg i dagen. På detta fanns ett jordlager. Inget av arkeologiskt intresse påträffades i något av schakten.

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen som genomfördes som en antikvarisk kontroll hade som övergripande mål att tillse att fast fornlämning i form av till exempel gravar och murverk berördes i så liten omfattning som möjligt.

Metod och dokumentation

Den arkeologiska förundersökningen utfördes som schaktövervakning i samband med schaktningsarbetena. Omrörda skelettrester som framkom avsågs att återbegravdes på plats.

Föremål som bedömdes vara av arkeologiskt intresse skulle tillvaratas medan övriga föremål som till exempel kistspikar avsågs att återföras i jorden liksom skelettrester. Murverksprover avsågs att tas i det fall murrester skulle påträffas.

Arbetet avsågs att dokumenteras med digital foto-grafering och vid behov med plan och profilritningar.

Resultat

För bergvärmeinstallationen grävdes två borrhål. Det ena i gräsmattan norr om tornet, det andra i grusplanen strax väster om det första. Borrhålen anslöts sedan via ett 0,5 m brett och 0,7 m djupt schakt till kyrkan, i det hörn på norra sidan där tornet möter långhuset. Arbetena med installationen inne i kyrkan övervakades av Anita Löfgren-Ek, Östergötlands länsmuseum.

Ingenting av arkeologiskt intresse framkom vid förundersökningen.

Referenser

- Lindeblad K. 1995. Nykils kyrka. Arkeologisk förundersökning. Nykils socken, Linköpings kommun. Östergötland. Rapport UV-Linköping 1995:39
- Lindkvist A. 2003. Nykils kyrka. Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings stift. Nykils kyrka. Linköpings kommun. Östergötland. Rapport ÖLM.
- Lundberg A och Samuelsson F. 2008. Ullstorp 8:1 och 11:1. Arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Nykils socken. Linköpings kommun. Östergötlands län. Rapport ÖLM 2008:32
- Morgansdotter C. 2005. Nykils kyrkogård. Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering. Nykils församling. Linköping kommun. Linköpings stift. Östergötlands län. Rapport från Östergötlands länsmuseum.

Tekniska uppgifter

Område	Nykils kyrkogård
Fastighetsbeteckning	Nykil 3:1
Socken	Nykil
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	-
Fornlämningstyp	Medeltida kyrkogård, plats för medeltida kyrka
Ekonomiska kartans blad	085 25 (8F2F Nykil)
Koordinater	X- 6462892 Y-1479117
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning i form av antikva-
risk kontroll	
Länsstyrelsens dnr	431-8666-08
Länsstyrelsens beslut	2008-08-25
Länsstyrelsens handläggare	Jan Eriksson
ÖLM dnr	322/09
Projektnummer	530838
Uppdragsgivare	Nykils kyrkliga samfällighet
Kostnadsansvarig	Nykils kyrkliga samfällighet
Projektledare	Anders Lundberg
Fältarbete	Anna Börjesson
Rapport	Olle Hörfors
Fynd	-
Foto filmnr	-
Analyser	-
Grafik	Johan Levin
Renritning	-
Grafisk form	Johan Levin
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2010:76 © Östergötlands länsmuseum

Efter tillstånd från Länsstyrelsen Östergötland genomförde Östergötlands länsmuseum i november 2008 en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll på Nykils kyrkogård. Orsaken var att bergvärme skulle installeras.

Two borrhål borrades nord och nordväst om kyrkans torn. Dessa anslöts sedan via ett 0,7 m djupt och 0,5 m brett schakt till kyrkan. Ingenting av arkeologiskt intresse framkom.